

Historická sociologie. Časopis pro historické sociální vědy

Nezávislé centrum pro studium politiky, ARC – Vysoká škola politických a společenských věd, s. r. o., Kolín a FHS Univerzity Karlovy, Praha, 152 s.

V roku 2007 vyšla v Plzni kolektivní publikace Historická sociologie, ktorej editorom bol Jiří Šubrt. V roku 2009 bola iniciovaná v rámci Masarykovy české sociologické společnosti sekcia historickej sociológie, v tom istom roku bol akreditovaný a v zimnom semestri už aj rozbehnutý študijný program Historická sociológia na Fakulte humanitných štúdií Karlovej univerzity a ku koncu roka už stihlo vyjsť aj prvé číslo časopisu Historická sociologie. Táto intenzívna aktivita ukazuje na pomerne rýchle, no zároveň dôkladné a systematické etablovanie novej spoločenskovednej disciplíny v českej sociológii. Samozrejme, podobne ako celá sociológia v Čechách stále silne ovplyvňuje sociológiu na Slovensku, aj tento časopis môže byť súčasťou tohto pretrvávajúceho vplyvu na spoločenské vedy u nás. Rýchlosť etablovania novej disciplíny však nastoľuje viaceré dôležité otázky. Na mnohé z nich ponúka odpoveď práve prvé číslo periodika, ktoré má, podľa údajov v tiráži, zatiaľ ambíciu vychádzať dvakrát ročne.

Prvou otázkou môže byť, o čo vôbec v tomto (v Čechách a na Slovensku) novom odbore presne ide, čo je jeho predmetom, aké sú jeho ambície a čo je jeho metodologickým inštrumentárom v porovnaní s inými príbuznými odbormi. Druhou zásadnou otázkou môže byť, kto tvorí odborný okruh a kto sú garanti tohto nového prístupu pri skúmaní sociálneho sveta a spoločnosti (či presnejšie obnoveného, ak prijmem východiská viacerých autorov textov, deklarujúcich nadviazanie na ambície otcov – zakladateľov sociológie, predovšetkým Maxa Webera či neskorších spolutvorcov civilizacionistiky Pitirima Sorokina alebo Norberta Eliasa). S týmto neoddeliteľne súvisí aj otázka inštitucionálneho zázemia časopisu a novej disciplíny vôbec. Ďalšou, s predchádzajúcimi úzko súvisiacou môže byť otázka, ktorá sa vzťahuje na odbornú kvalitu novovzniknutého časopisu, jeho dlhodobú udržateľnosť a rast jeho úrovne v konkurencii s inými odbornými spoločenskovednými časopismi v českom a slovenskom intelektuálnom prostredí. Nemožno totiž obísť to, že česká, rovnako ako aj slovenská sociológia (či spoločenstvo sociálnych vedcov) sú v rámci európskej alebo svetovej sociológie početne malé odbory. A to aj vtedy, ak sa obe vedecké spoločenstvá zrážajú (ako to bolo v čase spoločného štátu, ale ako to prakticky svojou pokračujúcou silnou jazykovou previazanosťou a pomerne úzkou inštitucionálnou spoluprácou stále je).

Prvé číslo časopisu ukazuje na pomerne dobre pripravený štart a potenciálnu udržateľnosť časopisu a ak redakcia nepoľaví, môže ho doviestť až na úroveň štandardného odborového časopisu samostatného vedeckého spoločenstva. Štruktúrou zodpovedá porovnateľným odborným spoločenskovedným časopisom, ktorým môže postupne tvoriť aj istú konkurenciu. Okrem editoriálu má časopis aj časť recenzovaných štúdií a prehľadových statí, čo dáva priestor prezentácii prác najmä mladších autorov, ktorí s písaním vedeckých štúdií ešte nemajú dosť skúseností, alebo chcú prezentovať svoju prácu ešte v štádiu teoretického rozpracovania problému. Prvé číslo časopisu obsahuje aj rozhovor a samostatný blok recenzií. Záverečnou sekciou časopisu sú správy prezentujúce inštitúcie, ktoré časopis založili a informácie o konferenciách a výskumných projektoch súvisiacich s okruhom ľudí spolupracujúcich s časopisom. Ambíciou šéfredaktora tiež je, ako uvádza v editoriáli, aby bol časopis otvorený aj rôznym glosám, poznámkam alebo aj niečomu, čo nazval „akademickými hračkami“. Keďže je táto recenzia písaná pre slovenský časopis Sociológia a je predpoklad, že v okruhu spolupracovníkov a čitateľov budú aj príslušníci spoločenskovedného spoločenstva na Slovensku, môže byť užitočné zasadiť novovzniknutý časopis aj do priestoru sociológie u nás. Na rozdiel od situácie v Českej republike, kde sa postupne popri hlavnom a najvýznamnejšom Sociologickom časopise etablovalo už viacero špecializovaných, no recenzovaných médií (Biograf, Data a výzkum, Naše společnost, Sociologické studie a iné), na Slovensku, žiaľ, nielenže neexistuje vnútorná odborová špecializácia, v podstate popri karentovanej Sociológii neexistuje žiadne iné odborné médium, ktoré by ponúkalo „žánrový medzipriestor“ medzi štúdiami a recenziami. Osamelá dominancia nemusí byť vždy výhodou ani pre samotný časopis, ani pre vedecké spoločenstvo. Aj preto je české intelektuálne prostredie stále pre slovenských spoločenských vedcov také dôležité a je aj priestorom, kde mnohí autori zo Slovenska prispievajú. Pluralita českých odborných recenzovaných časopisov vrátane nového periodika Historická sociologie a pluralita odborných žánrov, ktoré obsahujú, dáva okrem iného väčšiu možnosť vytvárať generačnú kontinuitu medzi autormi a čitateľmi a podporuje vytváranie vedeckého spoločenstva ako takého. Nový český časopis Historická sociologie má aj tú výhodu, že chce dávať priestor aj iným žánrom, ako sú len štúdie alebo recenzie. Práve týmto si vytvára predpoklad na účinnejšie formovanie spoločných odborových pravidiel, lepšie vzájomné informovanie o odbornom zameraní a momentálnom výskume iných kolegov. Zároveň tým aj poskytuje priestor pre postupný odborný rast okruhu prispievateľov, ktorí sa pravidelným písaním môžu zdokonaľiť v štýle a v odbornom vyjadrovaní, a na výchovu okruhu vlastných čitateľov a prispievateľov. Práve z týchto dôvodov možno hovoriť o časopise ako o potenciálnej významnej konkurencii pre ostatné odborovo príbuzné časopisy.

Veľkú nádej časopisu do budúcnosti dáva okruh spolupracovníkov a zloženie redakčnej rady. Spomedzi blízkych českých spolupracovníkov redakcie možno spomenúť napríklad Miloslava Petruska a Jiřího Šubrtu, šéfredaktorom je Bohuslav Šalanda, všetci traja sú z rôznych pracovísk Karlovej univerzity. Zjavné sú väzby na ďalšie mimopražské pracoviská, na súkromnú vysokú školu Academia Rerum Civilum a Univerzitu Palackého v Olomouci. Vidieť aj snahy o širší medzinárodný charakter. Či už obsadením redakčnej rady, zahraničnými autormi textov, ale aj ambíciou uverejňovať texty nielen v češtine alebo v slovenčine, ale aj v angličtine, nemčine alebo francúzštine. Už v prvom čísle je v angličtine publikovaná štúdia Wilfrieda Spohna a tiež rozhovor s iným predstaviteľom historickej sociológie a zároveň aj členom redakčnej rady – Jóhannom Pállom Árnasonom z Univerzity v Melbourne. Prvé číslo dáva priestor štúdiu aj inému zahraničnému členovi redakčnej rady Jaroslawovi Kiliasovi z Varšavy. Ambícia redakcie deklarovaná v profile časopisu publikovať aj inojazyčné štúdie vytvára širší okruh potenciálnych prispievateľov a aj čitateľov. No zároveň táto multijazyčnosť môže skoro naraziť na problémy pri zabezpečovaní recenzovania inojazyčných textov, keďže práve získavanie recenzentov, ochotných písať posudky v cudzom jazyku, býva často jedným zo zásadných problémov azda väčšiny odborných spoločenskovedných časopisov.

Na pozadí časopisu je však zaujímavé a na naše pomery netradičné, že sa v neziskovom a predovšetkým akademickom projekte rozhodli spolupracovať verejná a súkromná vysoká škola. Podľa viacerých indícií to vyzerá tak, akoby tímy ľudí z Karlovej univerzity a tím z Academia Rerum Civilum – Vysoká škola politických a spoločenských vied, s. r. o. v Kolíne boli rovnocenné. Hneď prvé číslo časopisu prináša v rubrike Správy informácie o oboch základných inštitúciách. Kto však bude mať záujem hlbšie spoznať inštitucionálne pozadie časopisu aj vyhľadávaním na webových stránkach spomínaných škôl, zistí, že časopis vo veľkej miere kopíruje celkový stav vedy a školstva v spoločnosti: silné a kvalitné autorské zázemie na verejných vysokých školách a pravdepodobne lepšie financovanie, marketing a flexibilitu organizácie práce na súkromných školách. Z istého hľadiska môže byť synergia úsilia oboch inštitúcií veľmi prínosná, no žiadnym prekvapením nemusí byť, ak sa ambície mladého a komerčného pracoviska premietnu aj do fungovania akademického média a následne aj do symetrie vzťahov medzi oboma inštitúciami. Zatiaľ sú vzťahy v personálnom zázemí časopisu zjavne nesymetrické, s výraznou autorskou aj odbornou prevahou Karlovej univerzity časopis zanecháva dojem, že pre mladú súkromnú vysokú školu môže byť výborným marketingovým nástrojom.

Zásadnou otázkou sú však odborné ambície nového časopisu. Zatiaľ čo zloženie článkov v časopise a aj deklarované zameranie ukazujú na jeho veľmi široký odborný zámer, úvodná štúdia Wilfreda Spohna, predsedu sekcie pre historickú a komparatívnu sociológiu pri ISA, a aj rozhovor o historickej sociológii s Jóhanom Pállom Árnasonom ukazujú na možné miesto historickej sociológie v rámci širšie definovaných spoločenských vied. Tieto dva príspevky zároveň vytvárajú aj niečo ako smerovník (no zároveň aj očakávanie) zamerania tohto nového časopisu v budúcnosti a novú spoločenskovednú disciplínu v Čechách. Články v prvom čísle celkovo ukazujú na predpokladanú základnú líniu obsahového smerovania časopisu. Miloslav Petrussek píše o sociálnej filozofii v Rusku pri výklade dejinnosti z hľadiska „dlhého trvania“, Jaroslaw Kilias o formovaní moderného národného štátu pri formovaní inštitúcií armády, historik sociálnych a hospodárskych dejín Jakub Rákosník sa venuje vývoju inštitúcie sociálneho štátu ako súčasti modernizácie od 19. storočia, text Karla Černého je príspevkom k sociológii náboženstva a je analýzou fenoménu náboženského terorizmu v diele Marka Juergensmeyera či text Lenky Beranovej z oblasti sociológie smrti a umierania ukazujú na široký záber tak v predmete výskumu, ako aj v prieniku rôznych spoločenskovedných disciplín.

Obsah prvého čísla zároveň ukazuje aj na súčasný stav tejto novej vednej disciplíny – kvalitní zahraniční alebo domáci už ostrieľaní a skúsení autori píšu pomerne jasné štúdie, vcelku jasne zasadené do predmetu odboru. Na druhej strane mladší domáci autori si v prehľadových štúdiách cvičia svoje zručnosti v témach, ktorými sa bezprostredne zaoberajú, no bez hlbšieho alebo explicitného ukotvenia v deklarovanom smerovaní časopisu. V prípade nového a apriórne veľmi široko odborne (multidisciplinárne) zameraného časopisu to nemusí byť problém, no problémom by sa to mohlo stať, ak by sa tento model rozdelenia kompetencií medzi (najmä) zahraničnú špičku a začínajúcich mladých domácich autorov začal reprodukovat'. V každom prípade však prvé číslo časopisu ukazuje na veľmi sľubne sa rozvíjajúcu zdravú konkurenciu pre už existujúce odborové časopisy v Čechách a aj na Slovensku a na pomerne dobre pripravené spoločenstvo ľudí, ktorí majú potenciál vniesť do spoločenských vied u nás nové nápady a nové pohľady.